

Nutrient Platform Memo

Date: 16 September 2013

From: Nutrient Platform

To: Geïnteresseerden mestverwerking

Subject: Verslag Deep Dive 'Financiële haalbaarheid van mestverwerking' d.d. 27 augustus 2013

Deep Dive 'Financiële haalbaarheid van mestverwerking' 27 augustus 2013

Conclusies, acties, gespreksverslag en aanwezigheidslijst

1. Inleiding

Dit memo bevat een verslag van de *deep dive* over de 'financiële haalbaarheid van mestverwerking' die 27 augustus op initiatief van het Nutrient Platform heeft plaatsgevonden bij het Ministerie van Infrastructuur en Milieu in Den Haag. Het doel van dit verslag is om de belangrijkste acties en vervolgspraken die uit deze dag zijn voortgevloeid op overzichtelijke wijze te presenteren aan de partijen die verantwoordelijk zijn voor opvolging van dit proces (zie paragraaf 2).

De aanleiding voor de deep dive is het feit dat ondanks dat Nederland kampt met een mestoverschot met waardevolle nutriënten die nu nog niet worden hergebruikt, naar verwachting binnen een half jaar een mestverwerkingsplicht in Nederland wordt geïntroduceerd, in andere landen een tekort aan nutriënten (i.h.b. fosfaat) groeit en het toch op dit moment vrijwel niemand lukt om mestverwerking tot een succesvolle en gefinancierde business case te brengen. Middels deze dag is met een select gezelschap getracht de knelpunten en de mogelijkheden te identificeren m.b.t. vermarkting van de eindproducten, financiering van de verschillende fases van de business cases en de te nemen vervolgstappen. Om dit concreet te maken zijn er twee business cases gepresenteerd waarbij via verschillende verwerkingsroutes mest wordt opgewerkt tot nuttige en waardevolle producten. De ondernemingen Renovia en Duurzaam Landleven Bernheze hebben hiervoor beide een volledig overzicht gepresenteerd van de financiële kaders van deze business cases.

Dit verslag bestaat uit drie delen: 1) een samenvatting van de belangrijkste conclusies en acties die tijdens de deep dive op tafel zijn gekomen, 2) een aanwezigheidslijst en 3) een volledig gespreksverslag.

2. Belangrijkste conclusies en acties

Om mestverwerking op korte termijn realiseerbaar te maken zullen er een aantal belangrijke knelpunten moeten worden weggenomen. Deze knelpunten kunnen grofweg op de volgende manier worden ingedeeld:

1. *Zekerheid van aanvoer*: de input voor iedere business case is mest, wat betekent dat er contracten gesloten dienen te worden met veehouders die deze mest leveren. Het sluiten van deze aanvoercontracten is om verschillende redenen geen makkelijk proces, zoals onduidelijkheid over de aankomende mestverwerkingsplicht en onzekerheid t.a.v. de marktontwikkelingen.

2. *Vergunningverlening*: het is op dit moment niet gemakkelijk om milieuvergunningen te krijgen voor grootschalige mestverwerking. Hierbij speelt het NIMBY principe een rol en de perceptie van mest als een afvalproduct.

3. *Vermarkting eindproducten*: voor de nieuwe producten die voortkomen uit verwerkte mest zijn de garanties op een afzetmarkt onzeker, en de verschillende afzetmarkten zijn nog slecht in kaart gebracht. Feit is dat

aankomende regelgeving verplicht dat een deel van de mest verwerkt wordt tot producten die moeten worden afgezet. De nieuwe producten zullen moeten concurreren met de huidige mestmarkt (kunstmest, en in mindere mate ruwe mest). Buitenlandse markten moeten worden betreden waarover onvoldoende informatie beschikbaar is. Naast onduidelijkheid over de buitenlandse markt, vindt er op de binnenlandse mestmarkt fraude plaats door illegale afzet van ruwe mest naar het buitenland.

4. *Bewezen technologieën*: voor mestverwerking zijn verschillende technieken beschikbaar, die afhankelijk van de fase in het proces niet altijd in voldoende mate bewezen zijn. Tegelijkertijd bestaat er vaak geen consensus over wanneer een techniek bewezen is, wat objectieve informatie t.a.v. de financierbaarheid van plannen die gebruik maken van deze technieken vertroebelt.

5. *Financiering*: Banken zijn op dit moment terughoudend met de financiering van mestverwerkingstrajecten vanwege bovenstaande risico's, die tot gevolg hebben dat er niet kan worden voldaan aan de eisen die gesteld worden aan bancaire financiering. Banken gaan alleen akkoord als de risico's minimaal zijn, er stabiliteit in aanvoer is en de afzetmarkt gegarandeerd is voor een periode van minstens 5 jaar. Andere types van financiering hanteren ofwel dezelfde overwegingen, vragen tegenover meer risico ook een hoger rendement ofwel zijn nog niet voldoende geïnformeerd t.a.v. mestverwerking.

6. *Technologie*: de verwerking van de dunne fractie is op dit moment gezien het grootste technische knelpunt. Er bestaan verschillende opties maar die zijn in technisch en economisch opzicht tot nu toe nog niet goed in kaart gebracht.

Om deze knelpunten weg te nemen, zijn er tijdens de deep dive de volgende acties geïdentificeerd. Deze acties dienen als start van een proces waarmee business cases zoals die van Renovia en DLB binnen afzienbare tijd een doorbraak kunnen forceren. De partijen die betrokken zullen zijn bij het vervolgproces nemen de verantwoordelijkheid deze acties ook daadwerkelijk uit te voeren:

De details van de mestverwerkingsplicht dienen op korte termijn bekend worden gemaakt

Het is van belang dat de overheid zo spoedig mogelijk communiceert welke uitvoeringsmaatregelen bij de mestverwerkingsplicht zullen worden gehanteerd. Zolang de precieze invulling van de wet onduidelijk is, zullen veehouders - en andere stakeholders voor het organiseren van een business case (waaronder financiële instellingen) - een afwachtende houding blijven aannemen, en de voorlopers die al hebben geïnvesteerd nog grotere risico's lopen. Daarom het verzoek om de wet met spoed bij de Tweede Kamer neer te leggen.

-> Ministerie van Economische Zaken

De mestverwerkingsplicht zal moeten worden gehandhaafd

Het invoeren van een nieuwe wet alleen is niet voldoende om mestverwerking te stimuleren. Er zal effectieve handhaving moeten plaatsvinden om te voorkomen dat er free-rider gedrag optreedt en dat veehouders niet via een andere weg de plicht omzeilen (zie volgende punt).

-> Ministerie van Economische Zaken

Fraude in de mestmarkt moet effectief worden bestreden

Op dit moment worden er nog geen maatregelen genomen tegen de illegale afzet van ruwe mest naar het buitenland. Deze vorm van fraude zal effectief moeten worden bestreden om free-rider gedrag te voorkomen en ruimte te laten ontstaan op de huidige mestmarkt. Dit is ook voor financiers een belangrijke overweging om wel of niet te investeren in nieuwe mestverwerkingsinitiatieven. Wederom speelt hierbij een juiste uitvoering van de mestverwerkingplicht een belangrijke rol.

-> Ministerie van Economische Zaken

De afzetmarkt in het buitenland moet helder in kaart worden gebracht

Op dit moment zijn de afzetmogelijkheden in het buitenland voor de verschillende eindproducten, onder andere biochar, nog erg onscherp. Gedegen marktonderzoek is cruciaal om een stabiele afzet van deze producten te garanderen en daarmee de kansen voor financiering van de business case te vergroten. Niet

Nutrient Platform Memo

alleen zullen financiers eerder geneigd zijn in te stappen in een mestverwerkingstraject, ook is het een prikkel voor veehouders om mest verder te gaan verwaarden. Er is reeds marktkennis aanwezig bij o.a. internationaal opererende korrelaars en bij Bureau MestAfzet. Deze kennis zal worden verzameld door de werkgroep die dit proces voortzet.

-> Agrifirm, Forfarmers, Nutrient Platform

Mineralenconcentraten dienen te worden erkend als kunstmeststof

Om een markt voor mineralenconcentraten te creëren zullen deze moeten worden erkend als kunstmeststof. Hiervoor worden inmiddels door het Ministerie van Economische Zaken stappen ondernomen. Naast nationale wetgeving is het echter van groot belang dat er aanpassingen plaatsvinden in Europese wet- en regelgeving. Dit wordt meegenomen in de derogatie onderhandelingen in Brussel. Het Ministerie van Economische Zaken heeft dit al meegenomen in haar strategie richting Europa. Arnoud Passenier zal dit punt eveneens waar mogelijk in de netwerken van het European Sustainable Phosphorus Platform (ESPP) insteken.

-> Ministerie van Economische Zaken, European Sustainable Phosphorus Platform (ESPP)

Er zal helderheid moeten worden verschaft over de beschikbaarheid en betekenis van bewezen technologieën

Ondernemers zijn vaak nog onvolledig geïnformeerd over welke technologieën er op de markt beschikbaar zijn. Tegelijkertijd is een belangrijk obstakel voor bancaire financiering dat technologieën vaak nog niet bewezen zijn. Daarbij verschilt de grens wanneer een techniek wel of niet bewezen is vaak per casus en per financier. Het is daarom van belang om informatie rond bewezen technologieën breed te delen, zodat financiers en ondernemers versneld tot doorontwikkeling van business cases kunnen komen.

-> Ondernemers, Nutrient Platform

Verschillende financieringsvormen moeten bekend zijn bij de inbrengers van business cases

Voor ondernemers is het vaak onduidelijk welke vormen van financiering mogelijk zijn voor de verschillende trajecten en waar de juiste informatie te vinden. Ook bestaan er verschillende subsidies vanuit nationale en Europese overheden waar nog lang niet altijd gebruik van wordt gemaakt, vooral het MKB ondervindt moeilijkheden op dit traject. Het is van belang om overzichtelijke informatie te verkrijgen over de verschillende financieringsvormen inclusief subsidies.

-> Rabobank, ABN AMRO, Direction, Mestinvesteringsfonds, BOM

Samenwerking tussen waterschappen en de agrarische sector moet worden gestimuleerd

De gezamenlijke verwerking van mest en zuiveringsslib kan veel voordelen opleveren t.a.v. schaal, financiering, en logistiek. Ook kan de dunne fractie uit mest op de korte termijn worden verwerkt door waterzuiveringsinstallaties, zoals in Vlaanderen gebeurt. Daarom is het van belang deze samenwerking op verschillende niveaus een impuls te geven. Het Nutrient Platform neemt het initiatief een gesprek te faciliteren tussen ZLTO en Unie van Waterschappen.

-> Nutrient Platform

Visie op toekomst

De invoering van de mestverwerkingplicht op korte termijn zet met name de varkenssector onder druk. Enerzijds zal dit leiden tot concrete acties, anderzijds zijn suboptimale oplossingen zoals afvoer naar buitenland te verwachten, waarmee waardevolle reststoffen voor Nederland verloren gaan. Er is een wereldwijde vraag, dichtbij huis en ver weg, naar fosfaat en andere reststoffen uit mest. Op die vraag wordt nog onvoldoende geanticipeerd, hetgeen onder andere leidt tot onbenutte ruimte dichtbij huis en kansen voor vermarkting wereldwijd. Er is een visie nodig op de toekomst van mestverwerking en mest- en reststoffen. Een visie die enerzijds innovaties stimuleert en nieuwe afzetmarkten aanjaagt, en anderzijds een stappenplan bevat om gegeven de huidige situatie de kansen in de toekomst te gaan benutten.

Nutrient Platform Memo

De volgende partijen hebben aangegeven betrokken te willen zijn bij het vervolgproces, en zullen worden benaderd om bovenstaande punten op te pakken:

Gerrit Schilstra (Agrifirm)
Johan Temmink (ForFarmers Hendrix)
Harry Smit (Rabobank)
Wilbert Hilkens (ABN Amro)
Wim Rulkens (WUR)
John Koeken (Exitus, DLB)
Ton Voncken (Groen Gas)
Harry Luesink (LEI)
Laura van Schöll (NMI)
Marc Stals (Mestinvesteringsfonds)
Boudewijn Zuijderhoudt (Direction)
Henri Elen (Renovia)
Bèr Sweering (AquaPurga)
Wouter de Buck (Nutrient Platform)
Annemiek Strijker (Nutrient Platform)
Arnoud Passenier (Ministerie van I&M, ESPP)
Imke Haenen (Ministerie van I&M)
Harm Smit (Ministerie van EZ)
Paul Gosselink (BOM)

3. Gespreksverslag

Opening

De bijeenkomst wordt geopend door Arnoud Passenier, ketenregisseur fosfaatkringloop van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu. Passenier geeft aan dat met de bijeenkomst wordt getracht de werelden van financiers en ondernemers met elkaar te verbinden. Door het begrip tussen deze twee werelden te vergroten, versnelt en versimpelt hopelijk het proces van de financiering van een business case.

Vervolgens wordt Aleid Diepeveen, directeur business development bij het NWP, geïntroduceerd die de moderatie van de dag op zich neemt. Diepeveen vraagt een aantal deelnemers naar hun verwachtingen t.a.v. de *deep dive*. John Koeken (Exitus, financieel adviseur van Duurzaam Landleven Bernheze, inbrenger van business case) geeft aan tevreden te zijn wanneer hij aan het eind van de dag nieuwe ideeën heeft omtrent de financiering van zijn business case. Wim Rulkens (WUR) hoopt aan het einde van de dag een of twee routes geïdentificeerd te zien die niet al te grote risico's met zich meedragen in proces en afzet van het product. Gerrit Schilstra (Agrifirm) gelooft dat er vooral vanuit de afzetkant geredeneerd moet worden, waarbij hij hoopt op een lijstje met 3 oplossingsrichtingen per project. Hij geeft aan dat de essentie van een oplossing ligt in het in evenwicht brengen van de markt. Wilbert Hilkens (ABN Amro) beaamt dit, waarbij hij de kanttekening maakt, dat het erop lijkt alsof er steeds meer ontspanning in de mestmarkt optreedt terwijl je het tegendeel zou verwachten.

Resultaten studie LEI financiële haalbaarheid van fosfaatrecycling

Het programma vervolgt met een presentatie van Harry Luesink (LEI) over de belangrijkste conclusies van een recente studie naar de financiële haalbaarheid van fosfaatrecycling, waarbij hier de nadruk wordt gelegd op recycling uit mest. Luesink benoemt dat er een markt voor Nederlands fosfaat is in:

- West Duitsland (gebied Münster/Köln): 11 miljoen kg
- Oost Duitsland: 80 - 100 miljoen kg
- Noord-Frankrijk: 150 - 200 miljoen kg

De keerzijde is dat het aanbod zeer volumineus verpakt is, en dat de afstand tussen vraag en aanbod met meer dan 300 km groot is. De conclusie is daarom ook dat de economische haalbaarheid van fosfaat recycling uit mest zeer onzeker is.

Introductie business case Renovia

Henri Elen, directeur van Renovia, geeft in een presentatie Renovia's visie op mestverwerking en zet het proces uiteen dat zijn bedrijf voor ogen heeft met het bedrijf. Renovia heeft zich ten doel gesteld een miljoen ton varkensmest op te waarderen naar waardevolle eindproducten. Het plan is om de mest decentraal te verzamelen en te scheiden op 14 lokaties, waarna de totale dikke fractie centraal wordt gedroogd en vervolgens d.m.v. pyrolyse wordt opgewaardeerd naar biochar, diesel en/of meststoffen. Het proces bestaat uit 3 stappen. Bij stap 1 wordt de varkensmest verzameld en gescheiden. Op decentraal niveau met hoeveelheden van 60.000 ton per locatie wordt varkensmest verzameld en gescheiden. Vervolgens wordt de dikke fractie met een droge stof gehalte van ca. 35% vervoerd richting een drooginstallatie (stap 2). Tenslotte wil Renovia deze gedroogde dikke fractie verder gaan opwaarderen door middel van pyrolyse (stap 3). Als gevolg kunnen de eindproducten biochar, olie en gas zijn.

Elen benadrukt dat het proces modulair wordt ingericht d.m.v. kleinschalige start en stapsgewijze opschaling waarbij iedere stap wordt geverifieerd. Doordat iedere stap apart wordt afgezekerd, worden de risico's aanzienlijk beperkt. Johan Temmink (ForFarmers Hendrix) reageert hierop door te stellen dat met alleen mestscheiding er niet wordt voldaan aan de mestverwerkingswet, omdat er een exportwaardig product moeten worden geproduceerd. Daardoor worden de risico's d.m.v. een modulaire opbouw niet per definitie beperkt. Ben Rooyackers (Mestac) voegt hieraan toe dat de business case pas rendabel is in haar totaliteit, en vraagt zich af hoe de kosten worden terugverdiend in het eerste jaar. Elen geeft aan dat de case wel degelijk sluitend is zonder de laatste verwaardingsstap.

Introductie business case Duurzaam Landleven Bernheze

John Koeken, financieel adviseur van DLB, leidt de business case in met een schets van het proces dat betrokken partijen sinds 2000 hebben doorlopen. In dat jaar heeft een boerencoöperatie vergisters laten bouwen met als doel om binnen redelijke termijn de stap naar verwerking te maken. Ondanks dat de milieuvergunningen binnen zijn, is het tot op heden niet gelukt deze stap te zetten. De vergister produceert groene stroom en warmte. Om de vergister rendabel te houden en om het doel van verwerking te realiseren is het essentieel elk vrijkomend product zo hoog mogelijk te verwaarden. Daarom zoekt DLB naar mogelijkheden om via mestscheiding de dikke en dunne fractie op te waarden naar hoogwaardige eindproducten.

Koeken legt de nadruk op het feit dat de verdien capaciteit van de gemiddelde varkenshouder het afgelopen decennium sterk is gedaald, en dat er daardoor weinig tot geen middelen zijn voor dergelijke investeringen. Hierbij wordt de nuancering geplaatst dat houders van vleesvarkens het relatief makkelijker hebben dan houders van zeugen.

DLB: Droging dikke fractie en verwerking dunne fractie

John Koeken vervolgt het programma met een uiteenzetting van de overwegingen die bij de business case van DLB spelen. Er wordt onderstreept dat financiering het grootste obstakel is, met name van de dunne fractie. Wat betreft de dikke fractie kan er restwarmte van de vergister gebruikt worden voor droging, waarna een hygiëniserings stap het haalbaar maakt voor export naar bijvoorbeeld Noord Frankrijk. Technieken waarmee de dunne fractie kan worden verwerkt, leveren echter nog onvoldoende rendement op, en voldoen dus slecht aan de criteria die bankfinanciering stelt. Daarbij is afzet van het eindproduct niet gegarandeerd.

Renovia: Droging dikke fractie en verwerking dunne fractie

Henri Elen legt uit op welke wijze Renovia droging van de dikke fractie en indamping van de dunne fractie wenst te realiseren. Ook hier speelt de vraag of de beoogde technologieën wel of niet proven zijn. Ben Rooyackers twijfelt hierover, terwijl Elen het positief inziet. Arnoud Passenier bevestigt in deze discussie dat deze belemmering zal moeten worden geadresseerd.

Plenaire discussie 1

Schaalgrootte

De volgende stelling wordt geponeerd: 'Business cases zijn alleen rond te krijgen bij een hogere schaalgrootte dan men tot nu toe denkt'. Bèr Sweering (AquaPurga) betoogt dat scheiding en verwerking op verschillende schalen moeten plaatsvinden: scheiding op boerderijniveau in combinatie met centrale verwerking. Dit is echter locatie en regio specifiek. Wim Rulkens (WUR) deelt deze visie en vult aan dat droging van de dikke fractie in ieder geval moeilijk kleinschalig te realiseren is, aangezien er op boerderijniveau vaak geen restwarmte aanwezig is. Tegelijkertijd mogen afstanden naar een verwerkingsinstallatie niet te groot zijn. Vanuit DLB wordt betoogd dat er schaalgrootte nodig is om transport goed georganiseerd te krijgen, en om transparantie in het systeem te krijgen.

Processtappen

Wat betreft mestscheiding is het van belang de kwaliteit van de mest in beschouwing te nemen. Niet altijd is deze stap noodzakelijk, zoals het verschil tussen zeugenmest en vleesvarkensmest illustreert.

Afzetmarkt

Gerrit Schilstra (Agrifirm) geeft aan dat de markt uit verschillende onderdelen bestaat. Voor het zuiden van Nederland is Noord-Frankrijk op dit moment een prima afzetmarkt voor de dikke fractie, goed geschikt voor de korte termijn. De dunne fractie kan op termijn goed als kunstmestvervanger dienen d.m.v. een op maat gemaakte mineralenmix.

Bèr Sweering (AquaPurga) ondersteunt deze stelling door een toekomstperspectief te schetsen waarin mestraffinage belangrijker wordt. Aangezien het kapitaal intensief is om mest te ontleden en de opbrengsten (nog) onzeker, zijn financiers er op dit moment huiverig voor.

Volgens Laura van Schöll (NMI) is mineralenconcentraat volumineus door lage gehalten, waardoor transport en toediening een beperkende factor zijn.

Vervolgens schetst Wilbert Hilkens (ABN Amro) de belangrijkste risico's die in de ogen van ABN Amro moeten zijn beperkt alvorens tot financiering over te gaan: Dit zijn ten eerste technische risico's; in hoeverre zijn de technologieën bewezen? Ten tweede betreft dit vergunningen; hoe realistisch is het slagen van het vergunningverleningsproces? Ten derde betreft het 'evenwicht in de markt'; in hoeverre zijn afvoer en aanvoer straks gegarandeerd en in balans? En in hetzelfde kader: wat doet de overheid aan de stabiliteit van die markt – ook qua consistentie in beleid?

Financiers geven aan geen risico te willen lopen en benadrukken dat hiervoor de mestverwerkingsplicht op korte termijn zou moeten worden ingevoerd maar ook gehandhaafd, dat er zekerheid moet zijn over de kasstromen, de organisatie op orde moet zijn en vergunningen geregeld.

Harry Smit (Rabobank) geeft aan dat de modulaire opbouw zoals door Renovia wordt voorgesteld realistisch is. Desondanks benadrukt hij dat grote buffers en afgedekte risico's daarnaast noodzakelijk zijn, en dat bancaire financiering wellicht niet de enige optie is.

Marc Stals (Mestinvesteringsfonds) voegt aan deze discussie nog toe dat garantie op afzet van de eindproducten in de ogen van het Mestinvesteringsfonds het zwaarst weegt.

Renovia en DLB: Opwaardering dikke en dunne fractie

Henri Elen schetst kort de knelpunten in Renovia's business case met betrekking tot het opwaarderen en vermarkten van de dikke en dunne fractie. Ten eerste zijn er pilots nodig om te bewijzen dat de technologieën werken met varkensmest. Daar is durfkapitaal voor nodig, een geschikte locatie en een milieuvergunning. Verder is het wetgevend kader rondom een van de beoogde eindproducten, biochar, onduidelijk.

John Koeken onderschrijft deze knelpunten en voegt toe dat voor DLB niet zozeer de keuze van de techniek een probleem vormt, als wel de financiering en zekerheid over de kwaliteit van de eindproducten. Hiervoor is het van groot belang dat de risico's worden gedragen door meerdere partijen.

Plenaire discussie 2

Afzetmarkt

Wat een centraal element is in de discussie t.a.v. de afzetmarkt voor de verschillende eindproducten is het feit dat deze nieuwe markt zal moeten concurreren tegen de huidige markt voor onverwerkte mest.

Vlaanderen

Keving Grauwels (VLM) licht het traject toe dat Vlaanderen het afgelopen decennium heeft doorlopen met betrekking tot mestverwerking. In Vlaanderen was in tegenstelling tot in Nederland stikstof de initiële *driver* voor verwerking. Nitrificatie en denitrificatie brachten afschrijvingstermijnen van 15 – 20 jaar met zich mee, waarbij financiering deels bancair was. Op dit moment vormt de dikke fractie juist een knelpunt, niet zozeer de dunne fractie. Dit als gevolg van het tekort aan koolstof in de Vlaamse bodem. Hierbij is de vraag wat er met de dikke fractie moet gebeuren als koolstof binnen Vlaanderen gehouden dient te worden. De dunne fractie wordt veelal verwerkt door waterzuiveringsinstallaties.

Ronde tafel discussies

De groep wordt onderverdeeld in 4 werkgroepen, die ieder discussiëren over welke stappen er op korte en lange termijn gezet moeten worden om mestverwerking verder te brengen. Hierbij wordt aanbevolen te focussen op de kwaliteitseisen van de eindproducten, vormen van financiering, ontwikkeling van technologieën en creatie van een markt die concurrerend is voor huidige markten.

Groep 1

In plaats van te focussen op de langer termijn is de realiteit dat er op korte termijn iets moet veranderen om mestverwerkingsinitiatieven van de grond te krijgen. De normale mestmarkt loopt door, daarnaast hoeft er maar een beperkt percentage verwerkt te worden. De sleutelvraag is wat precies de verwerkingseisen zijn die gesteld worden door de mestverwerkingsplicht. De groep doet een rechtstreeks verzoek aan de overheid dit duidelijk te maken. Tevens wordt de overheid verzocht kunstmestvervangers te stimuleren d.m.v. regelgeving. Op die manier kunnen mineralen aangevuld worden.

Om mestverwerking op korte termijn te realiseren zijn nu investeringen nodig door 1) intermediairs (transporteurs) die op dit moment ook geld verdienen aan mest en 2) boerencoöperaties. Het argument wordt gemaakt dat wanneer alleen intermediairs investeren, varkenshouders nog afhankelijker worden. Daarnaast is er 3) hulp nodig vanuit externe financiers, waarbij ook gekeken kan worden naar partijen in de keten van de agro-industrie.

Groep 2

Er zijn twee oplossingen geïdentificeerd die op korte termijn kunnen en moeten gerealiseerd worden. Ten eerste moet de Staatscourant zo snel mogelijk een 30% mestverwerkingsplicht publiceren om veehouders een prikkel te geven, *free rider* gedrag te voorkomen en helderheid te verschaffen. Ten tweede kan de dunne fractie op korte termijn via rwzi's verwerkt worden, waarna het via slibverbranding bij SNB wordt geëxporteerd buiten de Nederlands landbouw.

Groep 3

De kernboodschap richting de overheid is om duidelijkheid te verschaffen wat betreft regelgeving en handhaving. Daarnaast dienen eindproducten de status te krijgen van kunstmest. Certificering zou daar een bijdrage aan kunnen leveren. Er wordt gesteld dat de mestverwerkingsplicht niet ingevoerd zou moeten worden als de illegale mestmarkt niet wordt aangepakt. De groep pleit daarom voor regels en handhaving: handhaving leidt tot regulering, waarbij financiering de sluitpost is.

Wat betreft financiering zou elke business case zichzelf moeten kunnen financieren, maar kunnen subsidies misschien nog wel nuttig worden toegepast voor de opstart fase. Een concrete vraag die de overheid voorgeschiedt krijgt is waarom er wel subsidies bestaan voor groen gas, maar niet voor groene mest.

Groep 4

Een essentiële voorwaarde voor succesvolle implementatie van mestverwerking is dat de afzetmarkt open blijft. Er wordt gesteld dat met de investeringen die nu op stapel staan binnen de veehouderij de belangrijkste knelpunten voor het komende jaar kunnen worden weggenomen. Wel dient er serieuze handhaving van de verwerkingsplicht door de overheid plaats te vinden.

Een belangrijk aandachtspunt is dat de verwerkingsplicht wordt gekoppeld aan een verwerkingsrecht, en die verwerkingsrechten terecht komen bij degene die het fosfaat exporteert naar het buitenland. In de praktijk betekent dit dat intermediairs de verwerkingsrechten krijgen, wat een probleem is voor boeren als de rechten verhandeld dienen te worden.

Voor veehouders is het van belang in contact te komen met korrelaars, om via deze weg de dikke fractie af te zetten. Gezamenlijk kan er dan worden gekeken hoe de ketens ingericht kunnen worden.

Plenaire discussie 3

De laatste discussie wordt gebruikt om te identificeren welke stappen er de komende tijd gezet kunnen worden om de business cases die er liggen doorgang te bieden.

Wilbert Hilkens (ABN Amro) bepleit een spoedige bekendmaking van de definitieve regelgeving door de overheid en strikte handhaving ervan. Daardoor vindt stabilisatie van de markt plaats en kunnen verschillende trajecten doorgerekend worden. Dan is financiering niet meer het grootste obstakel.

Harry Smit (Rabobank) onderschrijft dit en voegt toe dat het van belang is boeren te organiseren om zekerheid te creëren over de aanvoerkant en de volumes. Hij plaatst de kanttekening dat het niet makkelijk zal zijn boeren te laten intekenen op contracten terwijl de huidige markt vaak lagere poorttarieven hanteert.

Nutrient Platform Memo

Desondanks heeft VION het voor elkaar gekregen, en zijn er wellicht nog grotere partijen die eenzelfde traject inslaan, zoals mogelijk Friesland Campina.

Marc Stals (Mestinvestingsfonds) geeft aan dat er een goed beeld moet komen van de achterkant van de markt, welke prijzen er in het buitenland betaald worden. Voor financiering vanuit het Mestinvestingsfonds is een van de criteria een eigen vermogen van minimaal 25%. Daarbij wordt gezegd dat het doel van het fonds is om nieuwe projecten van de grond te krijgen, en niet is bedoeld als overbruggingsfinanciering.

Naast deze 25% en bancaire cofinanciering van 50% blijft er 25% over die de agrariër uit eigen vermogen dient in te brengen, wat gezien de moeilijke tijden voor veel veehouders niet evident is.

Paul Gosselink (BOM) bevestigt dat soortgelijke criteria worden gehanteerd door de BOM (stimuleren innovatie, werkgelegenheid; ondernemers moeten ook altijd zelf investeren). Wellicht dat een specifieke techniek zoals Vacudest kans maakt op financiering als de ontwikkelaar zich in Brabant zou willen vestigen (en daar dus voor werkgelegenheid gaat zorgen) en op de Nederlandse/Europese/wereld markt wil gaan opereren.

Boudewijn Zuiderhoudt (Direction) geeft aan dat een aantal zaken de business cases subsidiabel maken.

Namelijk dat er verschillende partijen bij zijn betrokken, het over de biobased economy gaat en er regionale aspecten aan zitten. Direction is dan ook geïnteresseerd in subsidiemogelijkheden uit te zoeken. Er wordt aangevuld dat de TKI's Water en/of Energie hulp zouden kunnen bieden. Tevens TKI's Groen Gas en Biobased Economy. Het Nutrient Platform kan hier een rol in spelen door het op de juiste agenda's te krijgen.

4. Deelnemerslijst

Arnoud Passenier	Ministerie van I&M
Imke Haenen	Ministerie van I&M
Harm Smit	Ministerie van EZ
Bart Hellings	Ministerie van EZ
Henri Elen	Renovia
John Koeken	Exitus
Willie Gijsbers	Duurzaam Landleven Bernheze (DLB)
Eric van Dijk	Duurzaam Landleven Bernheze (DLB)
Ben Rooyackers	Mestac
Luc Sijstermans	Slibverwerking Noord Brabant (SNB)
Gerrit Schilstra	Agrifirm
Johan Temmink	ForFarmers Hendrix
Kimo van Dijk	Wageningen Universiteit & Research (WUR)
Wim Rulkens	Wageningen Universiteit & Research (WUR)
Hugo Dekkers	REWIN
Ger Pannekoek	WASTE
Ton Voncken	Groen Gas
Harry Luesink	Landbouw Economisch Instituut (LEI)
Laura van Schöll	Nutriënten Management Instituut (NMI)
Harry Smit	Rabobank
Wilbert Hilkens	ABN Amro
Paul Gosselink	Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij (BOM)
Marc Stals	Mestinvestingsfonds
Dirk Halet	Vlaams Nutrient Platform
John Horrevorts	Zitta Systems
Bèr Sweering	AquaPurga
Herma van Vilsteren	Exitus
Boudewijn Zuiderhoudt	Direction

Nutrient Platform Memo

Rene Vlug
Jaap Drost
Kevin Grauwels
Aleid Diepeveen
Wouter de Buck
Annemiek Strijker

Direction
Grontmij
Vlaamse Landmaatschappij (VLM)
Netherlands Water Partnership (NWP)
Nutrient Platform (NP)
Nutrient Platform (NP)